

Likestilling i forskning – hva fungerer?

En analyse av tildelingsprosessene i Forskningsrådets kvalitetssatsinger
YFF, SFF og SFI

Utredning
Divisjon for vitenskap

Likestilling i forskning – hva fungerer?

En analyse av tildelingsprosessene i Forskningsrådets
kvalitetssatsinger YFF, SFF og SFI

© Norges forskningsråd 2009

Norges forskningsråd
Postboks 2700 St. Hanshaugen
0131 OSLO
Telefon: 22 03 70 00
Telefaks: 22 03 70 01
bibliotek@forskningsradet.no
www.forskningsradet.no/

Publikasjonen kan bestilles via internett:
www.forskningsradet.no/publikasjoner

eller grønt nummer telefaks: 800 83 001

Grafisk design omslag: 07 Gruppen AS
Foto/ill. omslagsside: Shutterstock
Trykk: Norges Forskningsråd
Opplag: 300

ISBN 978-82-12-02693-3 (trykk)

ISBN 978-82-12-02694-0 (pdf)

Forord

I Forskningsrådets *Policy for likestilling og kjønnsperspektiver i forskning*, vedtatt av Hovedstyret i 2007, og i den påfølgende handlingsplanen ble det bestemt at det skulle gjennomføres en gjennomgang av erfaringene med å integrere likestillingshensyn i tilknytning til Sentre for fremragende forskning (SFF), Yngre fremragende forskere (YFF) og Sentre for forskningsdrevet innovasjon (SFI). Disse virkemidlene er høyt profilerte kvalitetsfremmende satsinger. Kartleggingen er foretatt av Susanne Moen Stephansen, Stephansen kommunikasjon, på oppdrag av Forskningsrådet, ved Divisjon for vitenskap.

I rapporten sammenliknes utlysninger og tildelinger for de tre ordningene i perioden 2001-2006. Tildelingene i to av virkemidlene (SFF og YFF) har foregått i to runder. I den første runden ble det ikke tatt likestillingshensyn, mens dette ble gjort i utlysningsrunde nummer to, om enn på ulike måter for de to ordningene. Det er derfor mulig å sammenlikne kjønnsfordelingen i tildelingene som følge av prosesser med og uten likestillingstiltak. For SFI-ordningen har det i denne perioden bare vært én utlysning.

Kartleggingen viser at kvinneandelen økte betydelig i tildelingsrunde nummer to, både for YFF og i rekrutteringsgruppene ved SFF-ene. Tallene som presenteres viser dessuten at kjønnsfordelingen på rekrutteringsnivå både ved SFF og SFI bør kunne gi grunn til optimisme om jevnere rekruttering til toppstillinger i de fagområdene som sentrene dekker. Avskallingen blant kvinner fram mot høyere stillingsnivå og ledende posisjoner er imidlertid et internasjonalt kjent fenomen. Det utgjør også en stor utfordring for sentrene, både for de som allerede er etablert og de nye som vil komme. God forskningsledelse er en nøkkelforutsetning for å møte denne utfordringen.

I tillegg viser rapporten, og ikke minst intervjuene med de involverte i prosessen, at det er behov for å reflektere grundigere over selve kvalitetsbegrepet og hvilke kriterier for forskningsmessig kvalitet som legges til grunn. I EU er debatten om kjønnsdimensjonen ved forskningens kvalitetskriterier satt tydelig på dagsorden. Det kan være grunn til å løfte denne debatten mer fram også i en i en norsk sammenheng.

Anders Højneborg
divisjonsdirektør
Divisjon for vitenskap

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	1
1 INNLEDNING	3
2 YNGRE FREMRAGENDE FORSKERE	4
2.1 DEN FØRSTE YFF-RUNDEN – 2003/04 (YFF I)	4
2.2 DEN ANDRE YFF-RUNDEN – 2006/07 (YFF II).....	5
2.3 UTLYSNINGSTEKSTENE	6
2.4 SØKNADSBEHANDLINGEN	9
2.5 OPPSUMMERENDE DISKUSJON	10
3 SENTRE FOR FREMRAGENDE FORSKNING	13
3.1 DE 13 FØRSTE SFF-ENE (SFF I).....	13
3.2 DE ÅTTE NYE SFF-ENE (SFF II)	16
3.4 OPPSUMMERENDE DISKUSJON	22
4 SENTRE FOR FORSKNINGSDREVET INNOVASJON (SFI)	25
4.1 UTLYSNINGEN	26
4.2 SUKSESSKRITERIER	27
4.3 SØKNADSBEHANDLING.....	27
4.4 KJØNNBALANSE I SFI-ENE PER JUNI 2008.....	29
4.5 FORDELING PÅ FAG	31
4.6 OPPSUMMERENDE DISKUSJON	32
5 KJØNN OG KVALITET I FORSKNING	34

Sammendrag

Forskningsrådets spissede satsinger for å fremme kvalitet i norsk forskning; *Yngre fremragende forskere* (YFF), *Sentre for fremragende forskning* (SFF) og *Sentre for forskningsdrevet innovasjon* (SFI) har fått stor oppmerksomhet.

To av disse satsingene har hatt utlysninger og tildelinger i to runder. Det gjelder YFF og SFF, mens SFI foreløpig bare har vært utlyst en gang, i 2005.

Utlysningene i den første runden av YFF og SFF kom i henholdsvis 2003 og 2001. Ingen likestillingstiltak ble satt i verk i disse første rundene. Det ble oppmerksomhet da de viste seg at disse slo kjønnsmessig svært skjevt ut.

I de nye utlysningene få år senere (heretter kalt YFF II og SFF II), ble likestillingshensyn integrert i både utlysning og i søknadsbehandling. Hva ble faktisk gjort og hvilke effekter har det fått? Det er hovedspørsmålet som blir belyst i denne rapporten.

Yngre fremragende forskere (YFF)

Kvinneandelen blant YFF-kandidatene økte med hele 25 prosentpoeng fra den første utlysningen i 2003 (YFF I) til YFF II i 2006. Mens bare 15 % av de 26 kandidatene i YFF I var kvinner, var hele 40 % av de 20 kandidatene i YFF II kvinner.

I YFF II ble kvinner oppfordret til å søke, og ordlyden i utlysningen var mer inviterende enn utlysningsteksten i YFF I. I YFF II-utlysningen var det også mer fokus på at forskere innenfor alle *fag* skulle få like muligheter. Det var fokus på at sammensetningen av fagpaneler/fagkomiteen skulle være kjønnsbalansert, og i mandatet for komiteen var muligheten for å prioritere kvinner ved ellers like vilkår trukket fram, altså moderat kvotering.

Det var prosentvis flere kvinnelige søkere i YFF II (36 %) enn i YFF I (24 %), men tallene tyder på at det er i søknadsbehandlingsfasen at den store endringen i forhold til kjønns sammensetning i YFF har kommet. Prioriteringen av kvinner i aller siste runde i behandlingen, hvor en gruppe forskere stilte likt, bidro sterkt til den høye kvinneandelen.

Sentre for fremragende forskning (SFF)

Etter en svært skjev kjønnsfordeling i tildelingen til de første SFFene, vedtok Divisjonsstyret for vitenskap at det skulle være et tydelig fokus på likestilling i SFF-utlysningen i 2005 (SFF II). Flere tiltak ble iverksatt: Vertsinstitusjonene ble oppfordret til å foreslå kvinnelige senterledere, søkere ble bedt om å komme med plan og ambisjoner for likestilling i søknaden, det ble varslet om bruk av moderat kjønnskvalotering i søknadsbehandling og endelig ble vedtatt at øremerkede midler til likestillingstiltak for de nye SFF-ene skulle lyses ut. Forskningsrådets administrasjon fulgte dette opp gjennom å fokusere på likestilling i kommunikasjonen med institusjonene i prosessen.

Mens andelen *søkere* med kvinnelig senterleder lå så lavt som 3 % i SFF I, steg den til 14 % i SFF II. Og mens ingen av de første 13 sentrene som ble etablert hadde kvinnelig senterleder, fikk en av de åtte nye sentrene kvinnelig leder.

Økningen var mer betydelig på doktorgrads- og postdoktornivå. Andelen kvinner blant doktorgradsstipendiater økte med 18 prosentpoeng fra SFF I til SFF II (fra 35 % til 53 %), og økningen var 17 prosentpoeng for postdoktorstipendiatene (fra 25 % til 38 %). På toppnivået

var økningen mer moderat. Andelen kvinnelige professorer/forskere økte med 6 prosentpoeng (fra 17 % til 23 %).

Likestillingstiltakene i SFF II ser altså foreløpig ut til å ha hatt tydeligst effekt når det gjelder kjønnsbalansen på doktorgrads- og postdoktornivå, mens effekten på senterledernivå og professornivå er mindre tydelig.

Sentre for forskningsdrevet innovasjon (SFI)

De involverte i SFI-prosessen valgte å fokusere mindre på likestilling enn hva som ble gjort i SFF-utlysningen samme år (2005).

I utlysningsteksten ble søkerne riktignok bedt om å oppgi måltall for kvinneandel blant stipendiater og redegjøre for tiltak for å styrke rekruttering av kvinner. Men i selve søknadsbehandlingen var det lite fokus på likestilling. Få søkere oppgav dessuten måltall og planer, slik de var bedt om. Ett av suksesskriteriene som sentrene vil bli evaluert i forhold til er likevel å bidra til økt rekruttering av kvinner.

Ett av 14 SFI-sentre som ble etablert har kvinnelig senterleder, det vil si en kvinneandel på 7,1 %. I seniorstillinger er kvinneandelen 16 %, mens rekrutteringsgrunnlaget synes likevel betydelig, med 40 % kvinner blant doktorgradsstipendiaterne. Den totale kvinneandelen i SFI er på 28 prosent, mens den i SFF II er på 38 prosent, det vil si en forskjell på 10 prosentpoeng.

Den store forskjellen mellom kvinneandel i SFI og SFF II, kan delvis forklares med ulikt rekrutteringsgrunnlag for de to ordningene i forhold til hvilke fagområder de henvender seg til og variasjoner i kjønnsfordelinger innen disse. Men det er heller ikke urimelig å tolke forskjellen som et resultat av at Forskningsrådet i SFF II-prosessen fokuserte mer på likestilling og satte inn flere tiltak enn man gjorde i SFI prosessen.

Kvalitet

I det siste kapitlet i denne rapporten, diskuteres begrepet ”vitenskapelig kvalitet” sett i forhold til kjønn og likestilling. Hva er vitenskapelig kvalitet? Og hvordan kobler man dette begrepet til likestilling og kjønn? De intervjuede koordinatorene for kvalitetsordningene samt tidligere og nåværende styreledere i Divisjon for vitenskap, uttaler seg om temaet. Flere etterlyser en større diskusjon om kvalitets- og eksellensbegrepet – en diskusjon som har pågått i EU-systemet i flere år allerede.

1 Innledning

Rapporten er basert på tallmateriale, saksdokumenter nyhetsoppslag og intervjuer med involverte i prosessene: SFF-koordinator Gro Helgesen, YFF-koordinator Tone Vislie, SFI-koordinator Dag Kavlie, tidligere leder for styret i Divisjon for vitenskap, Knut Liestøl, og tidligere nestleder og nåværende leder i samme styre, Kari Melby. Jeg har også hatt mailkontakt med en av komitéledere i en av prosessene.

De tre satsingene får hvert sitt kapittel: YFF i kapittel 2, SFF i kapittel 3 og SFI i kapittel 4.

Hver ordning blir beskrevet med hensyn til hvilke likestillingshensyn som er tatt i henholdsvis utlysning og søknadsbehandling – og hvordan kjønnsfordelingen ser ut etter tildelingene.

I de to virkemidlene hvor det har vært to tildelinger, SFF (2002 og 2006) og YFF (2004 og 2007) er det mulig å sammenligne tildelingen når det gjelder likestillingstiltak og kjønnsfordeling. Dermed blir det også mulig å anta noe om i hvor stor grad likestillingstiltakene har hatt effekt.

Når det gjelder SFI-ordningen, hvor det bare har vært en tildeling (2006), finnes det ikke på samme måte noe direkte sammenligningsgrunnlag. Kjønnsfordelingen etter SFI-tildelingen er derfor sammenlignet med kjønnsfordelingen etter den andre SFF-tildelingen, og sett i forhold til likestillingstiltakene som ble satt inn. De to prosessene foregikk samtidig og ble sett i sammenheng i Forskningsrådet. Det er derfor ikke helt unaturlig å sammenligne dem.

2 Yngre fremragende forskere

I juni 2003 besluttet Forskningsrådets hovedstyre at satsingen Yngre fremragende forskere (YFF) skulle settes i gang. Formålet var å gi dyktige forskere ekstra gode rammevilkår slik at de kunne nå internasjonal toppklasse.

Det har til nå vært to YFF-utlysninger. En i 2003, som i denne teksten vil bli kalt YFF I, og en i 2006, som vil bli kalt YFF II.

Siden 2003 har til sammen 46 unge forskere fått midler under ordningen. 12 av dem, det vil si 26 %, er kvinner.

2.1 Den første YFF-runden – 2003/04 (YFF I)

Den første YFF-utlysningen kom i oktober 2003. Det var daværende administrerende direktør, Christian Hambro, som tok initiativ til å sette i gang ordningen. Hovedstyret var tvilende til om virkemidlet skulle prioriteres høyt, men ideen ble grepet fatt i av Utdannings- og forskningsdepartementet, og tiltaket ble satt i gang som et supplement til et annet kvalitetsfremmende tiltak under Forskningsrådets tak, nemlig SFF.

For å kunne søke om YFF-status, måtte forskerne være under 40 år, ha avlagt doktorgrad og måtte kunne vise til en viss vitenskapelig produksjon etter avlagt doktorgrad.

2.1.1 Fordeling på kjønn

217 søknader kom inn til søknadsfrisen 15. desember 2003. Av dem var 165 menn og 52 kvinner. Det utgjør en kvinneandel på 24 %.

26 søknader ble innvilget. 22 menn og fire kvinner. Det vil si en kvinneandel på 15 %.

Andelen kvinner som fikk YFF-midler, var altså lavere enn andelen kvinner som søkte om å få YFF-midler. Differansen var på ni prosentpoeng.

I tabellform ser tallene slik ut:

YFF I – Fordelt på kjønn					
Søkere		Kjønn			
		Kvinner		Menn	
			%-andel		%-andel
Totalt	217	52	24 %	165	76 %
Innvilgede	26	4	15 %	22	85 %

Tabell 1

2.1.2 Fordeling på fag

Flesteparten av de innvilgede søknadene var fra kandidater innenfor naturvitenskapelige og teknologiske fag.

Slik ser det ut i tabellform:

YFF I – Fordelt på fag				
Fag	Søkere			
	Totalt (217)		Innvilgede (26)	
		%		%
Humaniora og samfunnsvitenskap	56	26 %	5	20 %
Matematikk, naturvitenskap og teknologi	105	49 %	17	65 %
Medisinske fag	50	23 %	4	15 %
Landbruks- og fiskerifag	5	2 %	0	0 %

Tabell 2

2.2 Den andre YFF-runden – 2006/07 (YFF II)

Den andre YFF-utlysningen kom sommeren 2006. Den økonomiske rammen for utlysningen var 20 mill. kroner hvert år i fire år.

Til søknadsfristen 12. oktober 2006 var det kommet inn 185 søknader om YFF-midler. Seks av dem oppfylte ikke de forutsetninger som var satt, og dermed ble 179 av søknadene evaluert.

Av de 179 søkerne var 114 menn, mens 65 var kvinner. Dette utgjør en kvinneandel på 36 %. 20 søknader ble innvilget, 10 mer enn man i utgangspunktet hadde tenkt. Dette skyldtes at det var særlig mange godt kvalifiserte søkere, samtidig som den budsjettmessige situasjonen tillot flere bevilgninger. Til sammen hadde de 20 forskerne som fikk innvilget sine søknader søkt om 177, 3 millioner kroner. Fordelingene per år var noe forskjellig, men i gjennomsnitt fikk hver kandidat rundt 2, 5 millioner kroner per år i fire år.

Av de 20 innvilgede søknadene var åtte kvinner og 12 menn. Det gir en kvinneandel på 40 %. Differansen mellom kvinneandel blant dem som søkte midler og kvinneandelen blant dem som fikk i YFF II, var på fire prosentpoeng.

Men i motsetning til i YFF I hadde differansen i denne runden positivt fortegn.

Det var prosentvis flere kvinner som fikk innvilget sin søknad om YFF-status i 2006 enn kvinner som søkte midler i denne runden.

I tabellform ser tallene slik ut:

YFF II – fordelt på kjønn					
Søkere		Kjønn			
		Kvinner		Menn	
			%-andel		%-andel
Totalt	179	65	36 %	114	64 %
Innstilte	36	11	31 %	25	69 %
Innvilgede	20	8	40 %	12	60 %

Tabell 3

2.2.1 Økt kvinneandel

Andelen kvinner blant dem som fikk status som Yngre fremragende forskere i YFF II var hele 25 prosentpoeng høyere enn kvinneandelen i YFF I.

På tre år steg kvinneandelen fra 15 % til 40 %.

Skyldes dette bevisste likestillingstiltak fra Forskningsrådets side?

Nedenfor blir utlysningstekstene og søknadsbehandlingen i de to YFF-rundene sammenlignet.

Men først skal vi se på hvordan fagfordelingen ble i YFF II.

2.2.2 Fordeling på fag i YFF II

YFF II – Fordeling på fag				
Fag	Søkere			
	Totalt (185 ¹)		Innvilgede (20)	
		%		%
Humaniora og samfunnsvitenskap	46	25 %	5	25 %
Matematikk, naturvitenskap og teknologi	69	37 %	7	35 %
Biologi, biomedisin og medisinske fag	70	38 %	8	40 %

Tabell 4

2.3 Utlysningstekstene

”Den første YFF-runden foregikk nok temmelig ubevisst når det gjaldt kjønnsperspektiver.”

Det sier Knut Liestøl, som var styreleder i Divisjon for vitenskap da YFF-ordningen ble opprettet. Han fortsetter:

”Det var administrerende direktør som ville sette i gang ordningen, men daværende hovedstyre var tvilende til at dette skulle prioriteres på topp. Når ordningen likevel ble satt i gang, gikk det litt galt, både når det gjaldt kjønnsperspektiv og fordeling på fagområder. Det var utmerkede kandidater som fikk midler, men de var altså stort sett menn innenfor såkalte eksakte vitenskaper.”

I utlysningsteksten for første YFF-runde ble det gjort klart at kriteriet for utvelgelse ville være **”vitenskapelig kvalitet på høyt nivå i forhold til internasjonalt standard”**. Videre het det:

”Det vil bli lagt vekt på at det planlagte prosjektet er originalt og nyskapende, og at det innebærer internasjonalt samarbeid. I tillegg vil det bli lagt vekt på kvaliteten på kandidatens vitenskapelige produksjon. Kandidaten bør ha erfaring med eller potensial for forskningsledelse.”

¹ Det totale antall søknader er her satt til 185, mens vi ellers har operert med 179 som det totale antall søknader til YFF II. Årsaken er at det kom inn 185 søknader, som denne statistikken er basert på. Når søknadsbehandlingen startet, ble imidlertid seks søknader avvist fordi de ikke oppfylte formelle kriterier.

Ordene "kvinne" eller "kjønn" var ikke nevnt. Det ble heller ikke nevnt noe om fagområder. Bevissthet i forhold til fordeling av kandidatene på kjønn og fag, hadde man altså, som Liestøl påpekte, ikke.

Når YFF-runde nummer to ble satt i gang, diskuterte man både kvinneandel og faglig spredning i det ansvarlige divisjonsstyret, Divisjonsstyret for vitenskap (DSV). Styret ble enig om at utlysningsteksten denne gangen skulle oppfordre til a) faglig bredde og b) at kvinner skulle søke.

Slik stod det skrevet:

"Ordningen henvender seg til yngre forskere innenfor alle fagområder. Ordningen retter seg mot dyktige, yngre forskere som er på et tidlig stadium i karrieren. Kvinnelige forskere oppfordres særskilt til å søke."

Liestøl kommenterer:

"Intensjonen var å gå bredt ut mot institusjonene og sende klare meldinger til dem for å få med kandidater fra flere fagområder enn sist. Styret ønsket også å få med flere kvinner."

Han påpeker at YFF-ordningen med sitt fokus på "det fremragende" ikke er den ordningen han nå ville prioritert:

"Det ville vært bedre å bruke midlene på en form for karrierestipend. Et navneskifte ville begrenset problemene rundt den nærmest automatiske kopling av det fremragende med det eksakte og teoretiske, og en kunne fokusert mer åpent på likestillingsaspektet."

2.3.1 Endret alderskriteriet

I første utlysningrunde gikk alderskriteriet på søkerens alder: Søkeren måtte være under 40 år ved søknadsfristens utløp. I runde nummer to endret man på dette. Nytt kriterium for å være "yngre", var at det ikke måtte ha gått mer enn åtte år siden søkeren avla doktorgrad. Det ble dessuten gitt fratrekk for lovbestemte permisjoner. I praksis betydde det at kvinner som hadde fått barn siden avlagt doktorgrad, fikk trukket fra ett år per barn.

Ifølge YFF-koordinator Tone Vislie ble *ikke* alderskriteriet omgjort for å gjøre det lettere for kvinner å oppfylle kriteriene, men for at forskere innenfor ulike fag skulle få samme muligheter. Bakgrunnen for endringen var erkjennelsen om at alderstidspunktet for disputas varierer mellom fagene.

Stipendiater innenfor humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag er generelt sett eldre når de avlegger doktorgrad enn stipendiatene innenfor naturvitenskapelige fag.

Kan endringen av alderskriteriet ha hatt betydning for den økte kvinneandelen blant YFF-kandidatene?

Styreleder Liestøl stiller seg tvilende til det:

"Jeg har vondt for å tro at kjønnsfordelingen hadde noe med den endringen å gjøre."

I det har nok Liestøl rett. Ser man på gjennomsnittsalderen for de forskerne som har fått YFF-status i de to rundene, er den:

36 år i YFF I

35 år i YFF II

Til tross for at man i runde nummer to åpnet opp for å kunne søke om YFF i høyere alder enn 40, ble gjennomsnittsalderen for dem som fikk innvilget sin søknad lavere.

Gjennomsnittsalderen gikk noe ned fra søkermassen i sin helhet til de 20 som fikk innvilget i runde to. For alle de 179 søkerne var gjennomsnittsalderen 37, 7 år, men altså 35 år i gruppen som fikk innvilget søknadene sine.

Det er ikke laget tilsvarende statistikk for de 217 søkerne til YFF I.

2.3.2 Kvalitet

Spesialrådgiver i Forskningsrådet, Tone Vislie, administrerer i dag YFF-ordningen, og har gjort det fra og med runde nummer to. Hun er klar på hva som har vært det sentrale fokuset i prosessen:

”Det absolutt viktigste også i denne YFF-runden, er at den helt og holdent er basert på faglig kvalitet. Kvalitet i forhold til internasjonal standard.”

”Kvinner ble oppfordret til å søke i utlysningen, men ellers var det ingen andre føringer på dette med likestilling. Utvelgelsesprosessen var utelukkende basert på kvalitet, og resultatet med 12 mannlige og åtte kvinnelige kandidater ble som det ble på grunn av søkerens kvalitet.”

I utlysningsteksten het det:

”Formålet med ordningen er å gi yngre, talentfulle forskere fra alle fagområder mulighet til å få ekstra gode rammevilkår, slik at de kan nå internasjonal toppklasse. Ordningen skal bidra til å heve kvaliteten på norsk forskning og utvikle gode forskningsledere.”

og

”Hovedkriteriet for utvelgelse vil være vitenskapelig kvalitet på høyt nivå i forhold til internasjonal standard.”

Oppsummert var det nye i utlysningsteksten i YFF II at kvinner ble oppfordret til å søke, at det ble fokusert på at alle fagområder var ønsket og at ordlyden ble noe justert. Alderskriteriet ble også endret for å gi forskere innenfor ulike fag like muligheter.

La oss så se på søknadsbehandlingen i de to YFF-rundene.

2.4 Søknadsbehandlingen

Søknadene som kom inn etter den første YFF-utlysningen i 2003 ble behandlet på tradisjonelt vis ved at hver enkelt søknad ble vurdert av en ekspert/referee. I vurderingen blir det brukt et standardskjema, og søknaden fikk poenger fra 1 til 6 i ulike kategorier.

Nær halvparten av søknadene (107 av 217) gikk videre og ble vurdert av et tverrfaglig panel. Panelet ble ledet av Carl-Henrik Heldin, professor i molekylær cellebiologi ved Uppsala universitet.

Ifølge dagens YFF-koordinator, Tone Vislie, kan vurderingsordningen hvor alle søknader blir vurdert sammen gjennom hele søknadsbehandlingen ha bidratt til en skjev fagfordeling, fordi ulike fag har noe ulike måter å vurdere kvalitet på.

I YFF II ble det benyttet tre fagpaneler av internasjonale fageksperter innenfor de ulike fagene. Hvert panel behandlet "sine" søknader i fellesskap, og innstilte et visst antall av disse i prioritert rekkefølge.

De tre panelene var:

- Fagpanelet for biologi – biomedisin og medisin: Innstilt 14 søknader av 71
- Fagpanelet for humaniora – samfunnsfag: Innstilt 11 søknader av 47
- Fagpanelet for naturvitenskap og teknologi: Innstilt 11 søknader av 61

Videre ble de innstilte søknadene behandlet i en panellederkomité, som bestod av lederne for de tre fagpanelene + en person som ikke hadde sittet i noen av panelene, nemlig professor Lene Lange fra København universitet. Lange ledet komiteen.

Panellederkomiteen vurderte de innstilte søknadene og delte dem i tre grupper: en gruppe som helt sikkert skulle få midler, en gruppe som var meget godt kvalifisert og burde få midler, og en tredje gruppe som også alle var kvalifiserte til å få midler under YFF-ordningen. I den tredje gruppen skulle tre rangeres over streken, mens fem skulle stå på en reserveliste i tilfelle noen trakk seg.

2.4.1 Moderat kvotering

I denne tredje gruppen anbefalte komitéleder Lene Lange at komiteen praktiserte moderat kvotering av kvinner, i tillegg til å vurdere i forhold til spredningen på fag. Ved ellers like kvalifikasjoner, skulle kvinnelige kandidater prioriteres. Dette var helt i tråd med mandatet fagpanelene og panellederkomiteen hadde fått fra Forskningsrådet.

I dokumentet "YFF – Mandat til evalueringskomiteene står det under overskriften "Arbeidsform", punkt 5, følgende:

"I rangeringen av de beste søknadene/kandidatene skal det legges vekt på faglig kvalitet i prosjektene og kandidatenes kompetanse (jf Project Evaluation Form). Men under ellers like vilkår, skal også balanse mellom kjønn og fag vektlegges."

Prioriteringen førte til at alle de tre kandidatene over streken ble kvinner. De tre fikk til slutt innvilget sine søknader.

YFF-koordinator Tone Vislie presiserer:

”Det er viktig å understreke at ingen av de kvinnelige søkerne som fikk tildelt YFF-midler, fikk det fordi de var kvinner. De fikk midlene på grunnlag av sine kvalifikasjoner.”

Og videre:

”I den siste gruppen var det flere som stilte likt når det gjaldt kvalitet. Da kunne vi trekke fram kvinnene.”

2.5 Oppsummerende diskusjon

Det er vanskelig å si noe sikkert om hvorfor kvinneandelen blant kandidatene som fikk YFF-status økte betraktelig fra første til andre runde. Men det er rimelig å anta at det kan ha sammenheng med måten utlysning og søknadsbehandling har foregått på i de to rundene.

Yngre fremragende forskere er et av Forskningsrådets sentrale kvalitetsfremmende virkemidler, sammen med SFF og SFI. I forbindelse med innføringen av alle disse ordningene har det vært diskusjoner om hvilke føringer man kunne legge i utlysningstekst og søknadsbehandling. Idealet har vært at så få føringer som mulig skal legges. Det skulle utelukkende handle om kvalitet, uavhengig av alt annet.

I den første YFF-runden var det derfor få eller ingen føringer, verken når det gjaldt relevans, fag eller kjønn. Dette gjaldt både utlysning og søknadsbehandling.

Som vi har sett var resultatet av den første YFF-runden preget av å dårlig spredning både på fag og på kjønn.

I andre YFF-runde ble det derfor lagt noen føringer, både i utlysningsfasen og i søknadsbehandlingen. Føringene med hensyn til likestilling var:

1. Kvinner ble særskilt oppfordret til å søke (i utlysningen).
2. Alderskriteriet: Mulighet til å trekke fra lovbestemte permisjoner (ikke tenkt som et likestillingshensyn, men er det kanskje i praksis, i og med at det er flest kvinner som er hjemme med barn etter fødsel.)
3. Det ble lagt vekt på at bedømmelseskomiteene (fagpanelene) skulle være sammensatt av like mange kvinner som menn, så langt det lot seg gjøre.
4. Den kvinnelige lederen av panellerkomiteen satte fokus på kjønn i søknadsbehandlingens siste fase, og oppfordret komiteen til å prioritere kvinner ved ellers like kvalifikasjoner.

Andre føringer i prosessen gikk på spredning på fag. De var:

1. Kandidater fra alle fagområder ble bedt om å søke
2. Alderskriteriet ble endret fra maks 40 år til maks 8 år etter avlagt doktorgrad
3. Søknadene ble behandlet av fagpaneler i første fase. Søknader innenfor samme fagområde ble dermed bedømt opp mot hverandre og innstilt av egne fagfolk, før en tverrfaglig komité rangerte dem.

2.5.1 Effekt av likestillingshensyn i utlysningen

I 2003 var det 217 søkere til YFF. 52 av dem var kvinner (24 %). I 2006 var det 179 søkere til YFF. 65 av dem var kvinner (36 %). Kvinneandelen i søkermassen til YFF hadde dermed steget med 12 prosentpoeng..

Ordlyd

I tillegg til en mulig virkning av at kvinner ble oppfordret til å søke, kan også selve ordlyden i utlysningsteksten kan også ha hatt en effekt på kvinneandelen i søkermassen. Mens det i teksten til YFF I er lagt stor vekt på høy vitenskapelig kvalitet, at søkerne må ha deltatt i nasjonalt og internasjonalt forskningssamarbeid og at de bør ha ”**erfaring eller potensial for forskningsledelse**”, er teksten i YFF II mer inviterende.

Formuleringen ”**Ordningen retter seg mot dyktige, yngre forskere som er på et tidlig stadium i karrieren**,” gir inntrykk av at søkeren ikke trenger å ha nådd toppen enda, men at YFF kan hjelpe dem å nå dit. Formuleringen om at søkerne må ha forskningsledererfaring er dessuten byttet ut med ”**Prosjektet skal gi kandidaten erfaring i prosjektledelse**,” og gir samme inntrykk.

Kanskje appellerer ordlyden i utlysningen til YFF II mer til kvinner enn ordlyden i YFF I?

Faglig spredning

Fokuset på kjønn i utlysningsteksten kan ha hatt en viss effekt, men det er nærliggende å tro at også fokuset på faglig spredning kan ha hatt en effekt på kjønnssammensetningen i søkergrupper.

Det er betraktelig flere søkere fra fagområdene biologi, biomedisin og medisin i 2006 enn i 2003. Dette er fag hvor andelen kvinnelige forskere er høyere enn i mange andre fag. Det er også verdt å merke seg at forholdet mellom søkerandel og andel tildelte innen de ulike fagområdene er langt jevnere i andre runde.

2.5.2 Effekt av likestillingshensyn i søknadsbehandlingen

Andelen kvinner som fikk innvilget sine søknader i YFF I var på 15 %, mens den i YFF II var på 40 %, altså en økning på 25 prosentpoeng. Det er også verdt å merke seg at mens det prosentvis var noe flere kvinner som fikk innvilget søknadene sine enn det var kvinner som søkte i YFF II (36 % kvinner søkte, 40 % fikk), var det prosentvis færre kvinner som fikk innvilget søknadene sine i YFF I, enn det var kvinner som søkte (24 % søkte, 15 % fikk).

Dette tyder på at det er i søknadsbehandlingsfasen at den store endringen i forhold til kjønnssammensetning i YFF har kommet.

Om fagpaneler med en sammensetning der man tok hensyn til kjønn, har hatt effekt på kjønnsfordelingen blant dem som fikk innvilget sin YFF-søknad, er vanskelig å si. Det kan like gjerne være fokuset på faglig spredning som har spilt inn. Behandlingen av søknader i fagpaneler førte til en klart bedre spredning på fag.

Fordi det er prosentvis flere kvinner innenfor fag som samfunnsfag, humaniora, biologi, biomedisin og medisin enn det er innenfor matematikk, naturvitenskapelige og teknologiske fag, så vil det få utslag på den totale kjønns sammensetningen blant kandidatene når flere fra disse fagområdene får innvilget søknadene sine. Men også omvendt. Flere kvinner fører gjerne til bedre spredning på fag. Også her virker de to føringene sammen.

På den annen side var kvinneandelen blant de 36 søknadene som fagpanelene innstilte til sammen, bare på 31 %. Det er ni prosentpoeng lavere enn den endelige kvinneandelen.

Dette tyder på at det er i det som har skjedd i aller siste runde i søknadsbehandlingen, hvor kvinnelige forskere ble prioritert under ellers like vilkår, som har sikret den høye kvinneandelen på 40 %.

Tone Vislie er fornøyd med en kvinneandel på 40 % blant YFF-kandidatene, særlig med tanke på hvor få kvinner det er innenfor teknologiske og naturvitenskapelige fag. Slik hun ser det, er det viktig med kvinnelige YFF-kandidater, fordi det gir jenter og kvinnelige studenter rollemodeller.

Men Vislie understreker igjen:

”Det er ekstremt viktig at kvinner blir valgt på grunnlag av sin kompetanse, ikke på grunn av sitt kjønn. Det er blitt gjort i denne YFF-prosessen. Noe annet ville vært ødeleggende.”

3 Sentre for fremragende forskning

Etter en rekke store fagevalueringer foretatt av internasjonale eksperter, flere evalueringer av norske forskningsinstitutter og dessuten analyser av bibliometriske data, ble det på slutten av 1990-tallet klart at norsk forskning hadde et stort forbedringspotensial når det gjaldt kvalitet.

Dette førte til bred forskningspolitisk enighet om at Norge måtte satse på kvalitet. Allerede i Forskningsrådets strategi *Forskning for fremtiden* fra 1995 ble det gitt klare signaler om at kvalitet og faglig fornyelse skulle være bærende elementer i norsk forskning. Disse signalene ble ytterligere forsterket i forskningsmeldingen *Forskning ved et tidsskille* (St. meld. 39 (1998-99)).

Stortingsmeldingen slo fast at kvalitet skulle fremmes og belønnes, og at økte ressurser til forskning i stor grad skulle brukes til kvalitetsfremmende tiltak både i bredden og i internasjonal toppklasse.

Forskningsrådet fikk i oppdrag å utrede en norsk ordning med "Centres of Excellence". Det skulle bli et nytt virkemiddel for å styrke kvaliteten i norsk forskning. Utredningen ble oversendt det daværende Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet 30. juni 2000, og det var i stor grad anbefalingene i denne utredningen som lå til grunn for utlysning og utpeking av de første 13 sentrene, som skjedde i 2001/2002.

Ordningen fikk det norske navnet *Sentre for fremragende forskning (SFF)*. Den finansieres av avkastningen fra Fondet for forskning og nyskaping.

Prosessene med utpekingen av de 13 SFF-ene var en svært positiv erfaring for Forskningsrådet, særlig fordi søkermassen viste seg å ha høy kvalitet. Hovedstyret i Forskningsrådet vedtok derfor å øke budsjetttrammen for SFF-ordningen, samt å sikte seg inn på å utpeke nye SFF-er omtrent når de 13 sentrene var kommet midtveis i sine 10 mulige år.

Dette ble fulgt opp, og i 2005 ble en ny SFF-runde satt i gang. Denne gangen ble det utpekt åtte sentre med bevilgning fra og med 2007.

Proessen med å utpeke de 13 første SFF-ene vil i det følgende bli kalt SFF I, mens prosessen med å peke ut de åtte nye sentrene vil bli kalt SFF II.

I det følgende vil jeg først beskrive hver SFF-runde for seg. Videre sammenligner jeg dem i forhold til likestillingsdimensjonen, basert på tall. Til slutt vil jeg ut fra dette drøfte hvordan likestillingstiltakene i SFF II har fungert.

3.1 De 13 første SFF-ene (SFF I)

Den første SFF-utlysningen kom i februar 2001. Det var anbefalt i Forskningsrådets utredning til departementet at det skulle være en åpen utlysning og at alle forskningsmiljøer skulle ha anledning til å søke om å få SFF-status. Prosessen ble ledet av Viggo Mohr som var spesialrådgiver i Forskningsrådet. Mohr er i dag pensjonert.

3.1.1 Utlysningen

Det var ingen formuleringer knyttet til kjønn/likestilling i utlysningen. I utlysningsteksten het det:

”Hovedkriteriet for utvelgelse skal være vitenskapelig kvalitet på høyt nivå i forhold til internasjonal standard. Kravet gjelder både for planlagt forskning og for senterets vitenskapelige nøkkelpersonell.”

Ett tilleggskriterium var imidlertid med. Nemlig nærings- og samfunnsrelevans. Utlysningsteksten fortsetter slik:

”Det er dessuten aktuelt å bringe inn relevans knyttet til nærings- eller samfunnsmessig nytteverdi som tilleggskriterium.”

Det var mange diskusjoner på forhånd om hvorvidt dette kriteriet skulle med eller ikke. Det ble til at man fulgte anbefalingen i Forskningsrådets egen utredning om en Centres of Excellence-ordning fra 2000.

Her ble det anbefalt at alle forskningsmiljøer skulle kunne søke uten begrensninger med hensyn på fag og temaer, men at det ble spesifisert områder hvor senterdanning vil bli prioritert ut fra nærings- og samfunnsmessig betydning i forhold til de fire tematiske satsingene som regjeringen hadde utpekt i Forskningsmeldingen: Marin forskning, informasjons- og kommunikasjonsteknologi, medisinsk helsefaglig forskning og forskning i skjæringsfeltet mellom energi og miljø.

Tidligere styreleder i Divisjon for vitenskap, Knut Liestøl, sier følgende om diskusjonen rundt tilleggskriterier:

”Proessen ble uklar på grunn av uenighet om relevanskriteriene. Dette kan ha skygget over hensynet til likestilling.”

3.1.2 Søknadsbehandling

Det kom inn 129 søknader til prekvalifiseringen som hadde søknadsfrist 4. april 2001. Hver av søknadene ble vurdert av tre internasjonale fagekspertter ut fra vitenskapelig kvalitet. Søknadene ble gitt poengsummer og rangert i kategorier etter hvor høy vitenskapelig kvalitet de hadde. Svært mange skåret høyt, og alle søknadene ble vurdert til å ha ”vitenskapelig verdi”.

Av de 129 søknadene, hadde bare fire kvinnelig senterleder, det vil si 3,1 %.

En tverrfaglig vitenskapelig komité innstilte kandidater til finalerunden ut fra skåren på vitenskapelig kvalitet som fagekspertene hadde kommet fram til, mens Forskningsrådets områdestyrer innstilte ut fra en vurdering av nærings- og samfunnsmessig relevans.

Den vitenskapelige komiteen bestod av 11 medlemmer. Kun tre av dem var kvinner. Komiteen ble ledet av Gunnar Øquist, professor i plantefysiologi ved Umeå universitet.

Den endelige avgjørelsen av hvem som skulle bli invitert til å sende inn nye søknader ble tatt av et SFF-utvalg nedsatt av Forskningsrådets hovedstyre.

SFF-utvalget bestod av fire hovedstyremedlemmer fra Forskningsrådet og tre eksterne representanter. Det ble ledet av Hovedstyrets leder – instituttoverlege Frøydis Langmark ved Institutt for populasjonsbasert kreftforskning.

Det ble utpekt 40 finalister. Av disse hadde ett senter kvinnelig leder.

Finalerunden

40 forskningsmiljøer ble dermed bedt om å sende en ny og utvidet søknad. Også denne gangen ble søknadene vurdert ut fra vitenskapelig kvalitet av internasjonale eksperter, men denne gangen var hver søknad innom fire eksperter.

Etter den nye vurderingen behandlet den vitenskapelige komiteen de 40 søknadene og kom med sin innstilling. Det samme gjorde Forskningsrådets områdestyrer, før SFF-utvalget tok den endelig beslutningen og pekte ut de 13 første sentrene for fremragende forskning i Norge. Utnevnelsen ble offentliggjort 12. juni 2002.

Ingen av de 13 senterlederne var kvinner.

”Utvelgelsen er den grundigste prioriteringsprosessen som noen gang er foretatt i norsk forskning.”

Det sa daværende administrerende direktør, Christian Hambro, til Bladet Forskning etter at resultatet var klart i 2002. Utvelgelsen ble kritisert i en rekke medieoppslag, blant annet for å ha tatt distriktshensyn og for at samtlige senterledere var menn.

Her er en oversikt over fordeling av senterleders kjønn blant søkere til prekvalifiseringsrunden, til finalerunden samt de sentrene som fikk til slutt ble utpekt som Sentre for fremragende forskning.

Kjønnsfordeling SFF-ledere, SFF I			
Søknader/sentere	Totalt	Menn	Kvinner
Prekvalifisering	129	125	4 (3,1 %)
Finalerunde	40	39	1 (2,5 %)
Utnevnte sentre	13	13	0

Tabell 5

Hvordan sentre som fikk innvilget sine søknader fordeler seg på fagområder, kan også være interessant i forhold til kjønnssammensetning. Her følger derfor en oversikt over fordeling på fag.

SFF I fordelt på fag	
Humaniora og samfunnsvitenskapelige fag	3 (23 %)
”Life sciences”	3 (23 %)
Naturvitenskap og teknologi	7 (54 %)

Tabell 6

Tabellen viser at det er en overvekt av sentre innenfor naturvitenskapelige og teknologiske fag, det vil si fag med lav kvinneandel generelt.

3.2 De åtte nye SFF-ene (SFF II)

Utvidelsen av SFF-ordningen ble behandlet i den nye forskningsmeldingen (St.meld.nr. 20 *Vilje til forskning, 2005*), og regjeringen gikk i meldingen inn for å utvide ordningen fra 2007. På bakgrunn av dette utlyste Forskningsrådet SFF-runde nummer to, med søknadsfrist 13. oktober 2005. Dette skjedde parallelt med utlysningen av Sentre for forskningsdrevet innovasjon (SFI), se kapittel 4.

3.2.1 Utlysningen

Etter utpekingen av 13 sentre for fremragende forskning som samtlige hadde mannlig senterleder, og hvor det også på lavere stillingsnivå i sentrene var en klar overvekt av menn, kom det flere kritiske medieoppslag. Divisjonsstyret ble ikke særlig bekymret.

Daværende styreleder i Divisjonsstyre for vitenskap, Knut Liestøl, sier følgende om refleksjonene etter utnevnelsen av de 13 sentrene i 2002.

”Den manglende kjønnsbalansen ble diskutert i divisjonsstyret, men det var ikke en særlig dyptgripende diskusjon. Det var en downperiode for likestillingsarbeidet da de første sentrene ble etablert.”

Bare tre år etter er situasjonen en annen. Koordinator for den andre SFF-runden, Gro Helgesen sier:

”Med resultatene fra forrige SFF-runde friskt i minne, følte vi at det var helt nødvendig å gjøre noe i denne runden.”

Det ble gitt mer rom for likestillingsfokus, påpeker Liestøl:

”Helt fra begynnelsen av denne prosessen ble det fokusert på likestilling. I denne runden ble dessuten relevanskriteriet fjernet. Til tross for at vi holdt fast på at vitenskapelig kvalitet skulle være hovedkriterium, kan det at relevanskriteriet ble fjernet, ha gitt rom for økt fokus på likestilling.”

I mellomtiden hadde fokuset på likestilling i Akademia generelt fått et oppsving. I 2002 kom rapporten *Kvinner i forskning – fra kvotering til integrering*. Denne ble laget av Cathrine Egeland på oppdrag fra Forskningsrådet.

I januar 2004 ble *Komité for integreringstiltak - Kvinner i forskning* opprettet, og i Forskningsrådets årsrapport for 2004 uttalte daværende divisjonsdirektør for Divisjon for vitenskap, Roy Gabrielsen, følgende:

”Kjønnsfordelingen i kvalitetsforskningen har vært et tilbakevendende tema, og dette tar vi veldig alvorlig. Det er for få kvinner i toppstillinger i norsk forskning, og det er ikke gjort over natten å endre på dette.”

Likestillingstiltak

Både i Forskningsrådets SFF-sekretariat og i Vitenskapsdivisjonens styre ønsket man å sette inn tiltak for å få en bedre kjønnsbalanse i de nye SFF-ene enn det var i de 13 første. Ifølge Kari Melby, som var nestleder i styret, gikk hun og styreleder Knut Liestøl i bresjen for dette.

Melby sier:

”Vi to gikk i fronten for dette, men jeg opplevde det som helt uproblematisk å få med resten av styret på det. Det vokste fram en sterk likestillingsbevissthet i styret. Likestilling i forskning hadde blitt et tema mange var opptatt av. Den feministiske kritikken utenfor Forskningsrådet hadde også nådd inn, virket det som.”

Etter en prosess med lite kontroverser besluttet styret for Vitenskapsdivisjonen den 19. mai 2005 at følgende likestillingstiltak skulle settes i verk i forbindelse med utlysningen av nye SFF-er:

1. Foreslå kvinnelige senterledere og ledende forskere

I forbindelse med utlysningen bad Forskningsrådet forskningsinstitusjonene om å integrere likestillingshensyn når de planla og utarbeidet søknadene.

Institusjonene, som skulle stå som vertsinstitusjon for sentrene, ble særlig bedt om å stimulere sine miljøer til å foreslå kvinner som senterledere og ledende forskere.

Det ble også gjort klart at i søknadsvurderingen ville man under ellers like vilkår med hensyn til vitenskapelig kvalitet, prioritere søknader med kvinnelige senterledere og sentre med sterk kvinnerepresentasjon i ledende stillinger.

2. Likestillingsplan og måltall

Forskningsrådet bad om at institusjonene gav signaler i SFF-søknadene sine om hvilket ambisjonsnivå de har for likestilling ved å angi måltall for kvinneandelen blant ansatte forskere og doktorgrads- og postdoktorstipendiater ved sentrene.

Disse signalene, og de resultater sentrene senere kunne vise til, ville være et moment ved midtveiseevalueringen av de sentrene som fikk bevilgning og status som SFF.

3. Egne likestillingsmidler

Forskningsrådet øremerket en viss andel av den årlige budsjettavsetningen til likestillingstiltak. Det kunne for eksempel være kalling av kvinner til professor II-stillinger. Midlene skulle fordeles etter søknad ved egen utlysning etter at sentrene var etablert. Budsjettrammen for disse midlene ble på 30 millioner over 10 år.

3.2.2 Søknadsbehandlingen

Det kom inn 98 søknader i prekvalifiseringsrunden.

14 av dem foreslo en kvinnelig senterleder. Det vil si en kvinneandel på ledernivå blant søkerne på 14,3 %.

De 98 søknadene ble behandlet på omtrent samme måte som i SFF-tildelingen i 2002, med noen forenklinger.

Hver av de 98 søknadene ble vurdert av (minst) tre uavhengige internasjonale fagekspertter. Videre vurderte en tverrfaglig, internasjonal vitenskapelig komité søknadene og fagekspertuttalelsene, og gav sin innstilling om hvilke søknader som burde gå videre til en finalerunde.

Den vitenskapelige komiteen bestod av 11 medlemmer. Fem av dem var kvinner. Komiteen ble ledet av Carl-Henrik Heldin, professor i molekylær cellebiologi ved Ludwig Institute for Cancer Research i Uppsala.

Til slutt vurderte Forskningsrådets SFF-utvalg, som bestod av medlemmer av Hovedstyret og styret i Divisjon for vitenskap, innstillingen og gav sin tilslutning til de anbefalingene som ble gitt av den vitenskapelige komiteen.

26 søkere ble invitert til å sende inn ny søknad til finalerunden.

Av disse 26 var det tre forskningsmiljøer som hadde en kvinne i spissen. Kvinneandelen blant finalistene var dermed på 11, 5 %.

Hver av de 26 søknadene ble vurdert på nytt av internasjonale eksperter, og videre i den vitenskapelige komiteen som kom med sin innstilling. Til slutt avgjorde Hovedstyret hvilke sentre som fikk SFF-status. Det ble offentliggjort i desember 2006.

Av de åtte sentrene som fikk SFF-status var én senterleder kvinne.

I tabellform ser kjønnsfordelingen mht senterledere i SFF II slik ut:

Kjønnsfordeling SFF-ledere, SFF II			
Søknader/sentere	Totalt	Menn	Kvinner
Prekvalifisering	98	84	14 (14,3 %)
Finalerunde	26	23	3 (11,5 %)
Utnevnte sentre	8	7	1 (12,5 %)

Tabell 7

Fordeling på fag ser slik ut:

SFF II fordelt på fag	
Humaniora og samfunnsvitenskapelige fag	2 (25 %)
"Life sciences"	3 (37,5 %)
Naturvitenskap og teknologi	3 (37,5 %)

Tabell 8

3.2.3 Søkernes likestillingsplaner og måltall

I utlysningen ble det gjort klart at det lå visse føringer mht likestilling knyttet til søknaden om å få SFF-status. En av dem var å komme med signaler om hvilke ambisjoner søkeren hadde for likestilling i sitt senter ved å oppgi måltall for kvinneandel blant ansatte og dessuten for rekrutteringsstillinger.

En analyse av alle de 98 søknadene med hensyn til hva de faktisk oppgav med hensyn til likestilling, ble gjort før utvelgelsen av de 26 som gikk videre. Analysen ble laget av Lise Christensen i Forskningsrådets Divisjon for vitenskap, og forelagt den vitenskapelige komiteen.

Analysen viste at en fjerdedel av søknadene i prekvalifikasjonsrunden manglet måltall og likestillingsplaner, et stort mellomstykke hadde mangelfulle planer, mens litt under en tredjedel av planene kunne beskrives som gode.

Analysen viste også at likestillingsplanene var bedre i prosjekter med kvinnelig prosjektleder. Bare ett prosjekt med kvinnelig prosjektleder mangler likestillingsplan, mot hvert fjerde med mannlig prosjektleder.

Prosjektene måltall for rekrutteringsstillinger ble lagt på linje med eller lavere enn faktisk kvinneandel i fagfeltet generelt. Noen hadde også lagt inn implisitte forventninger om *leaky pipeline* (dvs. at flere og flere kvinner faller ut av systemet etter hvert som man kommer høyere opp i stillingshierarkiet) ved å oppgi lavere måltall for postdoc-stipendiater enn for doktorgradsstipendiater. Samtidig var den relativt høye kvinneandelen i rekrutteringsgruppen noe som ble flagget, og som søkerne ofte var stolte av.

Dette var i prekvalifiseringsrunden. Av de 98 ble 26 invitert til å sende inn ny og utvidet søknad til en finalerunde.

De som gikk videre til finalerunden hadde litt bedre kvalitet på sine likestillingsplaner. Allikevel var det hele fem av de 26 finalistene som manglet måltall og likestillingsplaner.

Pålegget om at søkerne skulle ha med måltall og tiltaksplan for likestilling i søknadene sine, fikk dermed ikke avgjørende konsekvenser under utvelgelsen av hvilke sentre som ble invitert med i finalerunden.

I invitasjonen til å sende inn ny og utvidet søknad ble imidlertid samtlige av de 26 finalistene spesifikt bedt om å forbedre sin likestillingsplan.

En ny analyse som Forskningsrådet gjorde etter neste søknadsrunde, viser at likestillingsplanene med få unntak ble forbedret i de nye søknadene. Dette gjaldt også for de åtte som til slutt vant konkurransen.

I analysen heter det:

”Flere av sentrene presenterer gode, til dels svært gode, og seriøse rekrutteringsplaner på PhD-nivå, og tiltaksplaner for å bedre betingelsene for kvinnelige forskere knyttet til senteret.”

3.2.4 Egne likestillingsmidler

Det tredje likestillingstiltaket i SFF II var å øremerke en viss pott av SFF-budsjettet til likestilling. De åtte SFF-ene som startet opp i 2007 skulle kunne søke om midler til å sette i verk likestillingstiltak i sine egne sentre. Midlene skulle fordeles etter en egen utlysning.

Den første utlysningen kom våren 2008 og hadde søknadsfrist 4. juni. Det ble lyst ut 15 millioner kroner for perioden 2008-2011.

Kriteriene søknadene skulle behandles etter, var følgende:

- begrunnelse for bruk av midlene
- gjennomførbarhet og realisme i forslagene
- sammenheng med likestillingsplan i opprinnelig søknad
- sammenheng med vertsinstitusjonens arbeid på likestillingsområdet

Samtlige sentre søkte, og det ble søkt om til sammen 26,2 millioner kroner, mens tilgjengelige midler var 15 millioner kroner.

I september 2008 ble det avgjort hvilke søknader som ble innvilget. Vurderingen ble foretatt i Forskningsrådets administrasjon.

Det het følgende i innstillingen til Divisjonsstyret for vitenskap:

”Alle søknadene synes vel begrunnet, gjennomførbare og realistiske. Alle søknadene anses å være i tråd med det som sentrene i de to tidligere søknadsrundene har ytret ønske om å få til på likestillingsområdet. De er også i tråd med strategi og tiltak ved sine respektive vertsinstitusjoner. Vi har derfor lagt til grunn at alle sentrene burde få støtte, men opprettholdt prinsippet om at det ikke skulle være en pro rata fordeling.”

Alle åtte sentrene fikk dermed likestillingsmidler. Noen fikk innfridd alle sine forslag, mens andre kun fikk midler til en liten andel av tiltakene de foreslo.

3.2.5 Midtveiseevalueringer

Omtrent samtidig som potensielt nye sentre fikk behandlet sine søknader om SFF-status, ble midtveiseevalueringen av de første 13 sentrene utført av ni internasjonale fagekspert.

Trolig inspirert av fokuset på likestilling i SFF II, inngikk kjønns sammensetning i sentrenes vitenskapelige personale som et tema i mandatet for midtveiseevalueringen av SFF I.

Samtlige sentre fikk tilbakemelding i evalueringen om hvordan de gjorde det i forhold til denne dimensjonen. Flere fikk beskjed om at de kunne gjøre det bedre, men det var også mange som fikk tilbakemelding om at de hadde gjort en god innsats, særlig når det gjaldt stipendiatstillinger.

Slik så evalueringsrapportens oppsummering i forhold til likestilling ut:

”The committee notes that all CoEs have attempted to create a better gender balance. With regard to PhD students most CoEs have succeeded in this aim, while the number of women in senior positions is much smaller. We note that all CoE chairpersons were men, whereas women served as deputy chairperson in some cases. Clearly the ambition must be to reach a balance also in the more senior positions.”

Også de åtte nye sentrene vil bli vurdert i forhold til rekruttering av kvinner og kjønnsbalanse i forskerstillinger når de skal midtveisevalueres etter fem års drift. Dette ble spesifisert i utlysningen i 2005.

Gro Helgesen uttaler:

”Sentrene vet at de skal evalueres også på likestilling. Vi får se hvordan det står til når den tid kommer. Det er vel først da vi vil se hvorvidt fokuset på likestilling i runde nummer to har hatt effekt. Et viktig moment er selvsagt vertsinstitusjonenes innsats og engasjement på dette feltet.”

3.3 Kvinneandel i ulike kategorier vitenskapelig stillinger i SFF-ene

Vi har foreløpig bare sett på kjønnsfordeling når det gjelder *lederne* for SFF-ene. Men det forteller ikke hele historien når det gjelder hvordan det står til med likestillingen ved sentrene.

Hvordan ser det ut dersom man teller opp kvinner og menn i det vitenskapelige personalet som helhet?

Siden 2004 har SFF-sekretariatet i Forskningsrådet laget statistikk på kjønnsfordelingen i de ulike stillingskategoriene i SFF-ene. La oss se på tallene for de første 13 sentrene først:

Kvinneandel blant vitenskapelig personale – SFF I				
	Professorer/ forskere	Doktorgrads- stipendiater	postdoktor- stipendiater	Totalt vitenskapelige stillinger
2004	17 %	35 %	27 %	25 %
2005	22 %	27 %	27 %	25 %
2006	18 %	39 %	29 %	27 %
2007	22 %	35 %	30 %	29 %

Tabell 9

I løpet av fire år har kvinneandelen i de 13 første SFF-ene steget med tre prosentpoeng når man ser alle de vitenskapelige stillingskategoriene samlet. Blant professorene er andelen steget med fem prosentpoeng. Oversikten viser at kvinneandelen har steget noe, men ikke dramatisk fra 2004 og fram til 2007.

La oss se på de nye SFF-ene, som har tall fra oppstarten i 2007:

Kvinneandel blant vitenskapelig personale – SFF II				
	professorer, forskere	Doktorgrads- stipendiater	postdoktor- stipendiater	Totalt vitenskapelige stillinger
2007	23 %	53 %	44 %	38 %

Tabell 10

Kvinneandelen i 2007 er høyere blant de åtte nye sentrene enn blant de 13 første sentrene i alle stillingskategorier, særlig i rekrutteringsstillinger er skillet markant.

Sammenlignet i tabellform, ser det slik ut:

Kvinneandel blant vitenskapelig personale i SFF I og II - 2007				
	professorer, forskere	Doktorgrads- stipendiater	postdoktor- stipendiater	Totalt vitenskapelige stillinger
SFF I	22 %	35 %	30 %	29 %
SFF II	23 %	53 %	44 %	38 %
Forskjell i %- poeng	1 %-poeng	18 %-poeng	14 %-poeng	9 %-poeng

Tabell 11

Det kan også være rimelig å sammenligne de to SFF-rundene etter hvordan kvinneandelen var nær oppstarten (SFF I startet opp i 2002, men det ble ikke rapportert på kvinneandel før i 2004):

Kvinneandel blant vitenskapelig personale i SFF ved oppstart				
	professorer, forskere	Doktorgrads- stipendiater	postdoktor- stipendiater	Totalt vitenskapelige stillinger
SFF I (2004)	17 %	35 %	27 %	25 %
SFF II	23 %	53 %	44 %	38 %
Forskjell i %- poeng	6 %-poeng	18 %-poeng	17 %-poeng	13 %-poeng

Tabell 12

Denne sammenligningen gir en økning i kvinneandelen blant professorer/forskere på 6 prosentpoeng fra SFF I til SFF II. Også her er økningen størst når det gjelder doktorgradsstipendiater og postdoktor-kandidater, på henholdsvis 18 prosentpoeng og 17 prosentpoeng. Samlet sett er kvinneandelen i SFF II 13 prosentpoeng høyere enn i SFF I ved oppstart.

3.4 Oppsummerende diskusjon

Fra å ha absolutt ingen likestillingstiltak eller fokus på likestilling i forbindelse med den første SFF-runden i 2001/02 ble det satt i verk en rekke tiltak både i utlysning, i søknadsbehandling og i framtidig midtveisevaluering i den andre SFF-runden, som startet i 2005.

Men hvilken effekt har det hatt? Er de åtte nye SFF-ene utpreget bedre på likestilling enn de 13 første sentrene?

Som vi har sett, ble det i SFF II utpekt ett senter med kvinnelig senterleder, mens det i første runde ikke var en eneste. Det vil si en økning i kvinneandelen fra 0 til 12,5 %.

Nåværende leder for Divisjonsstyret for vitenskap, Kari Melby, som var nestleder i samme styre da SFF II ble satt i gang, sier følgende:

”Effekten av alle tiltakene var vel heller beskjedne, målt etter andel kvinner i toppen. Likevel – det var en merkbar oppmerksomhet mot det å få med kvinner. Ikke uventet ga det seg først og fremst utslag i flere kvinner i rekrutteringsstillingene.”

Daværende styreleder Knut Liestøl er enig.

”Jeg må innrømme at jeg tippet på at det ville bli én eneste kvinnelig senterleder, og slik ble det. Det er ikke noen imponerende resultat. Temaene heller også denne gang mot det teknologiske, men selv da synes jeg det er knapt med én kvinnelig senterleder.”

SFF-koordinator Gro Helgesen er mer fornøyd.

”Det er positivt med en økning i antallet kvinnelige senterledere fra 0 til 1. Det er helt tydelig at miljøene har arbeidet med å få flere kvinner med på SFF-laget, selv om det ikke er så

mange helt på toppen. Vi må heller ikke glemme at hovedpoenget med SFF-ordningen er å få opp kvaliteten i norsk forskning, ikke å få inn flest mulig kvinner.”

Administrerende direktør i Forskningsrådet, Arvid Hallén, sier noe av det samme til Bladet Forskning etter at det er klart hvilke søkere som er utpekt til å bli med i finalerunden:

”Det skjer heldigvis en endring med en høyere kvinneandel på høyere stillingstrinn, men det går forbausende sakte. Det forsterker behovet for å iverksette tiltak som kan endre situasjonen, men det må primært skje i bredden av norsk forskning, ikke i utvelgelsen til SFF.”

La oss se litt nøyere på forskjellen i kjønnsbalanse mellom de to SFF-rundene.

3.4.1 Antall søknader

Ser vi på andelen søkere som foreslår kvinnelig senterleder i prekvalifiseringsrundene, økte denne fra 3,1 % til 14,3 % fra første til andre SFF-runde (jfr tabell 5 og 7). Det utgjør en forskjell på 11,2 prosentpoeng. Tilsvarende tall fra finalerunden er en økning på ni prosentpoeng, fra 2,5 % søknader med kvinnelig senterleder til 11,5 %.

Økningen er ikke dramatisk, men den tyder på at oppfordringen om å foreslå kvinnelige senterledere, og å varsle om at moderat kjønnskvoltering vil bli brukt i søknadsbehandlingen, har hatt en viss effekt.

3.4.2 Sammenligning av kvinneandel blant vitenskapelig personale

Kvinneandelen i det vitenskapelige SFF-personalet er høyere i alle kategorier i SFF II enn i SFF I. Dette gjelder både når man sammenligner tall fra tidspunktet nær oppstarten, henholdsvis 2004-tall for SFF I og 2007-tall for SFF II (tabell 12), når man sammenligner sentrene i 2007 (tabell 11).

Forskjellen er størst når man sammenligner SFF II ved oppstarten med SFF I nær oppstart. Da er den totale forskjellen på 13 prosentpoeng. Kvinneandelen blant vitenskapelig personale er altså tydelig større i SFF II enn i SFF I.

Men selv etter at tiden – med et generelt fokus på likestilling i academia og muligens et gradvis økende kvinnelig rekrutteringsgrunnlag – har jobbet for de 13 første sentrene (jfr tabell 9, som viste noe økning av kvinneandel over tid blant disse på alle stillingsnivåer), er kvinneandelen høyere i SFF II enn i SFF I. Sammenligner vi 2007-tall for begge grupper, er den totale forskjellen i kvinneandel på ni prosentpoeng.

Dette tyder på at likestillingstiltakene i SFF II har hatt effekt. Dette gjelder særlig på doktorgrads- og postdoc-nivå, hvor kjønnsbalansen er betraktelig bedre i SFF II enn i SFF I. Her er økningen på henholdsvis 18 og 17 prosentpoeng, dersom man sammenligner ved oppstart.

På professor/forsker-nivå derimot er forskjellene mellom SFF I og SFF II mindre. Og som vi så over, er ikke alle fornøyde med en økning fra 0 til 1 kvinnelig senterleder.

Likestillingstiltakene i SFF II ser altså ut til å ha hatt en tydelig effekt når det gjelder kjønnsbalansen på doktorgrads- og postdoc-nivå, mens effekten på senterledernivå og professornivå er mindre tydelig.

3.4.3 Søknadsbehandlingen

I prinsippet har søknadsbehandlingen i de to rundene forløpt likt: prekvalifisering, fagekspertvurdering, vitenskapelig komité, SFF-utvalg og finalerunde etter samme mønster.

Forskjellen var en litt forenklet prosedyre. Dessuten ble analysen av kjønns sammensetning blant kjerneforskerne i senter søknaden og sentrenes likestillingsplaner framlagt for den vitenskapelige komiteen. I tillegg var kjønnsbalansen i komiteen bedre: Mens tre av 11 medlemmer av den vitenskapelige komiteen var kvinner i SFF I, var fem av 11 komitémedlemmer kvinner i SFF II.

I utlysningsteksten i SFF II ble det også gjort klart at det ville bli praktisert moderat kvotering ved tildeling, slik at de sentrene med kvinnelig senterleder og sterk kvinnerepresentasjon i ledende stillinger ble prioritert ved ellers like vilkår.

Spørsmålet er om dette faktisk ble gjort i praksis?

Ifølge både Gro Helgesen og lederen for komiteen som bedømte søknadene til slutt og kom med den endelige innstillingen, var det ingen tilfeller hvor to eller flere sentre stilte likt, slik at sentre med kvinnelig leder kunne prioriteres.

Komitéleder Carl-Henrik Heldin forsikrer imidlertid:

”Innan vi bestämde den slutliga rankingen gjorde vi en bedömning av kvinno-representationen (ledare samt medarbetare) och planen för att uppnå ökad jämställdhet för de olika ansökningarna. Därefter försäkrade vi oss om att vi inte på något otillbörligt sätt förbisett gender-aspekten.”

Koordinator Gro Helgesen presiserer:

”Det er svært sjelden at to søknader til store senterdannelser vil stille likt. Men hvilke sentre som får tildeling, blir bestemt etter en helhetlig vurdering hvor også kjønn og likestilling – og flere andre faktorer - er tatt med i betraktningen.”

3.4.4 Fagfordeling

Det er ikke store forskjeller på hvordan sentrene i SFF I og SFF II fordeler seg på de tre fagområdene humaniora og samfunnsvitenskap, ”Life sciences” (biologi, biomedisin, medisin) og naturvitenskap og teknologi (NT), jf tabell 6 og 8.

Men vi ser at det fagområdet hvor det er færrest kvinnelige forskere, nemlig naturvitenskap og teknologi, har gått prosentvis noe ned i SFF II (37,5%) sammenlignet med SFF I (54%).

3.4.5 Oppsummert

Sammenligningen av de to SFF-rundene viser at kjønnsfordelingen ble bedret i søkermassen, at kvinneandelen på stipendiatnivå (doktorgrad og postdoktor) økte betydelig fra SFF I til SFF II, og kjønnsfordelingen også ble noe jevnere blant seniorforskere, om enn i mindre grad.

Likestillingstiltakene som ble satt i verk ved den andre SFF-utlysningen kan dermed sies å ha hatt effekt, men i begrenset grad på det nivået hvor det står dårligst til med likestillingen i academia generelt, nemlig på professornivå og i forskningsledelse.

Kari Melby, nestleder i Divisjonsstyret for vitenskap under SFF II-prosessen, kommenterer:

”Det er ikke lett for Forskningsrådet alene å endre på dette. Miljøene må arbeide systematisk for å få fram kvinner i toppen. Det er ikke gjort i en håndvending, og det er nok nødvendig med en kulturendring. Og mer radikale og kreative tiltak..”

Styrekollega Knut Liestøl går hardere ut:

”Vi kunne brukt sterkere virkemidler, herunder kvotering. På kortere sikt kan det synes nødvendig. Men effektiv endring krever også at vi får en diskusjon om eksellens-begrepet, der en tør pille litt glansen av det.”

Denne likestillingsanalysen av SFF-prosessene viser at Forskningsrådet i SFF II gikk offensivt ut med et sterkt ønske om å gjøre noe med likestillingssituasjonen i et av sine viktigste kvalitetsfremmende virkemidler, men at utlysningens varsling om at det ville bli gjennomført moderat kvotering der søkere med kvinnelige senterleder ville bli prioritert under ellers like vilkår, viste seg vanskelig i praksis.

Ifølge Gro Helgesen ble kjønnsperspektivene uansett godt ivaretatt gjennom komiteens helhetsvurderinger.

Gro Helgesen mener man må ha langsiktige perspektiver når man jobber med dette temaet.

”Tenk på alle de kvinnene som nå er med på topplagene, som både gruppeledere og stipendiater. Det vil bedre likestillingssituasjonen på sikt.”

4 Sentre for forskningsdrevet innovasjon (SFI)

Våren 2004 begynte Forskningsrådet å utrede muligheten for å lage en lignende senterordning som SFF, men med fokus på innovasjon.

Bakgrunnen var behovet for å stimulere etablert næringsliv med høye forskningsambisjoner til større innsats, og behovet for å stimulere til økt satsing på grunnleggende næringsrettet forskning. Et ønske om å konsentrere innsatsen for å skape internasjonalt synlige forskningsmiljøer, lå også bak.

Tanken var å la tunge forskningsmiljøer samarbeide med store, forskningsintensive bedrifter i kraftfulle sentre. Erfaringene internasjonalt med denne typen sentre var gode.

SFI-ideen ble grundig drøftet med sentrale aktører innenfor både forskning, næringsliv og offentlig sektor, og i desember 2004 vedtok Hovedstyret en anbefaling om å opprette en slik ordning.

Anbefalingen ble med i Forskningsrådets innspill til den nye forskningsmeldingen, og da *St.meld. nr. 20 (2004–2005) Vilje til forskning* kom, viste det seg at regjeringen gikk inn for forslaget.

Også SFI-ordningen skulle finansieres gjennom avkastningen av Fondet for forskning og nyskaping. 400 millioner kroner ble satt av til formålet.

I Forskningsmeldingen ble det understreket at SFI og SFF burde sees i sammenheng, og at SFI-utlysningen burde komme omtrent samtidig med utlysningen av nye SFF-sentre.

Utløsningen kom i 2005 og hadde søknadsfrist 1. desember. Søkerne ble bedt om å sende inn en skisse før 15. oktober, men dette var kun for å få en oversikt over forventet søkermasse.

Det var Forskningsrådets Divisjon for innovasjon som fikk ansvaret for å administrere ordningen.

4.1 Utløsningen

SFI-utlysningen ble, som i SFF, en åpen utlysning hvor en vertsinstitusjon, som f.eks. et universitet, en høyskole, et forskningsinstitutt eller en forskningstung bedrift, kunne søke.

Med i søknaden måtte det være intensjonserklæringer fra en eller flere brukerpartnere, f.eks. bedrifter eller offentlige foretak, og eventuelle andre forskningsinstitusjoner som vil være med som langsiktige samarbeidspartnere.

Budsjettrammen var på 10 millioner kroner per senter over åtte år.

I dokumentet ”*Informasjon til søkeren*” som følger med utlysningen ble det gjort klart at SFI har to overordnede kriterier:

- Potensial for innovasjon og verdiskaping
- Vitenskapelig kvalitet

Det ble understreket at disse kriteriene skulle danne grunnlaget for utvelgelse av sentrene.

Men under samme punkt (2.1 *Mål og overordnede kriterier*) blir det også fremhevet at ett av målene for SFI er å stimulere til forskerutdanning på områder som er viktig for næringslivet, og at utvikling av høyt kvalifiserte medarbeidere med innsikt i næringslivets problemstillinger er et av de viktigste bidragene fra sentrene. Videre heter det:

”Innenfor de næringsrettede forskningsområder er det lav kvinneandel. Forskningsrådet ser det derfor som særlig viktig at SFI-ene bidrar til å styrke rekruttering av kvinner.”

Dette blir fulgt opp under punkt 3.1 *Utforming og innhold i søknaden: Prosjektbeskrivelsen*. Under denne overskriften blir det listet opp hva søkeren må ha med i prosjektbeskrivelsen i 12 punkt. I det siste punktet heter det:

”Ligestilling: Angi måltall for kvinneandelen av stipendiater og redegjør for tiltak for å styrke rekruttering av kvinner.”

Koordinator for SFI-ordningen i Forskningsrådet, Dag Kavlie, uttaler:

”Det ble diskutert hvilke likestillingshensyn vi skulle ta i SFI-prosessen, og det ble enighet om at vi ikke ønsket, som i SFF, å prioritere sentre som foreslo kvinnelige ledere i sine søknader. Dette mente vi ville kunne føre til at sentre innenfor fagområder med mange kvinner, ville bli prioritert. Det ønsket vi ikke. Vi valgte å fokusere på likestilling i forhold til rekruttering, og ta med formuleringen om at søkerne skulle oppgi måltall og tiltak.”

Dag Kavlie forteller at diskusjonene om likestilling foregikk i forbindelse med utformingen av utlysningsdokumenter som skulle legges fram for Divisjonsstyret for innovasjon og Hovedstyret. De andre deltakerne i diskusjonen var avdelingsdirektør i avdeling for innovasjonsrettet kompetanseutvikling, Egil Eike, og daværende divisjonsdirektør Knut Haanes i Forskningsrådets Divisjon for innovasjon.

Forholdet til likestilling ble også diskutert i direktørmøtet i Forskningsrådet i forbindelse med at SFF og SFI skulle utlyses samtidig. Man ønsket at de to ordninger skulle sees i sammenheng, forteller Kavlie. Hvis ikke spesielle forhold tilsa at det skulle være ulikheter, skulle man benytte samme formuleringer.

Når det gjaldt punktet om likestilling valgte man i SFI altså en annen vei enn i SFF, jf punkt 3.2.1.

4.2 Suksesskriterier

I mai 2005, ble det av SFI-sekretariatet utarbeidet et sett av suksesskriterier. Dokumentet begynner slik:

”Utover å oppfylle de formelle krav som stilles, kjennetegnes et fremgangsrikt senter for forskningsdrevet innovasjon ved følgende:”

Under var det listet opp kriterier under overskrifter som ”Forskningen”, ”Innovasjon og verdiskaping”, ”Internasjonalisering” osv. Under punktet ”Forskerutdanning og rekruttering” het det:

”Senteret har et inngrep med utdanning, særlig på masternivå, og bidrar til å styrke rekrutteringen til senterets fagområder med særlig vekt på økt rekruttering av kvinner til forskning.”

Dag Kavlie understreker at disse suksesskriteriene, inkludert punktet om likestilling, vil være sentrale når sentrene skal midtveisevalueres etter 3,5 år, og at sentrene er klar over dette.

Formuleringen om økt rekruttering av kvinner til forskning i suksesskriteriene, kan dermed sees som et likestillingstiltak i SFI.

4.3 Søknadsbehandling

Av 58 søknader var det fem som foreslo kvinnelige senterledere.

Hver søknad ble bedømt av tre utenlandske fagekspertter med vitenskapelig kompetanse innenfor det faglige tema som søknaden lå innenfor. Det ble dessuten lagt vekt på å finne

fagekspertter som kombinerte et høyt faglig nivå med erfaring fra forskning i eller i samarbeid med næringsliv.

Videre ble søknadene og fagekspertuttalelsene vurdert samlet av et internasjonalt vitenskapelig panel med bred faglig kompetanse. Dette panelet gav søknadene deres endelige karakter. Panelet bestod av 10 medlemmer, ni menn og bare en kvinne. Det ble ledet av Phil Hutchinson, professor i prosesssteknologi ved Cranfield University i England.

De søknadene som fikk endelig vurdering av vitenskapelig kvalitet som ”meget god” eller bedre, gikk videre til vurdering av potensial for innovasjon og verdiskaping. Det gjaldt 48 søknader. Blant dem hadde fire søkere foreslått kvinnelig leder.

Blant de 10 søkergruppene som ikke gikk videre til næringspanelene på grunn av for lav vurdering av den vitenskapelige kvaliteten, hadde én gruppe kvinnelig senterleder.

Søknadene som ble vurdert til å ha ”meget god” eller bedre vitenskapelig kvalitet, ble inndelt i grupper etter tematisk område, og disse ble vurdert i hver sine næringspaneler som hver hadde fem medlemmer. De tre gruppene var:

- Bio-relaterte temaer og medisin
- IKT, kunnskapsintensive tjenester og produktivitet
- Material-, og prosesssteknologi, energi og petroleum og bygg- og miljøteknikk

De tre næringspanelene bestod til sammen av 13 menn og to kvinner.

Næringspanelene skulle vurdere søknadenes potensial for innovasjon og verdiskaping, men panelene hadde også fått instruks fra Forskningsrådet om å ta med punktet om måltall og likestillingstiltak (jf 4.1 om utlysningen) i sin samlede vurdering av søknaden.

Ifølge SFI-koordinator Dag Kavlie var det nesten ingen av søknadene som faktisk hadde oppgitt konkrete måltall. Når det gjaldt tiltak for å styrke rekruttering av kvinner, var også dette meget ujevnt besvart, ifølge Kavlie. Mange uttrykte seg i meget generelle vendinger.

”Men det var ingen søknader som ble lagt til side på grunn av svak besvaring av dette punktet,” forteller SFI-koordinatoren.

Om søknadene hadde oppfylt pålegget om å oppgi måltall for likestilling og tiltak for rekruttering av kvinner eller ikke, fikk altså ikke noen betydning i den faktiske søknadsbehandlingen i SFI-prosessen.

Dag Kavlie understreker imidlertid at alle sentrene som fikk innvilget sin søknad måtte levere en revidert prosjektbeskrivelse som skulle ligge til grunn for driften. De som ikke hadde levert måltall i søknadene, måtte gjøre det nå. Alle sentrene som fikk innvilget sine søknader har i dag måltall for likestilling.

Etter at panelene hadde kommet med sine innstillinger ble disse forelagt et SFI-utvalg som bestod av medlemmer av Divisjonsstyret for innovasjon samt tre eksterne medlemmer.

Utvalget vurderte innstillingene i forhold til

- a) Potensial for innovasjon og verdiskaping, slik det fremkommer fra næringspanelenes vurderinger og søknaden, som er hovedkriteriet
- b) Samlet næringsmessig profil for sentrene
- c) Vitenskapelig kvalitet: Vitenskapelig panels vurdering supplert med fagekspertenes vurdering
- d) Relevans i forhold til utlysningen herunder forholdet til vertsinstitusjonens forskningsstrategi.

På bakgrunn av dette gav de sin anbefaling til Hovedstyret om hvilke sentre som burde få bevilgning. Endelig vedtak ble fattet av Hovedstyret i juni 2006.

Innovasjonsstyrets SFI-utvalg bestod av to kvinner og fire menn.

I alt 14 sentre for forskningsdrevet innovasjon fikk bevilgning. Ett av dem hadde kvinnelig senterleder. Det vil si en kvinneandel på 7,1 %.

De tre andre søknadene med kvinnelige senterleder som gikk videre til næringspanelene, kom for svakt ut når det gjaldt vurdering av næringsmessig potensial.

Oppsummert kan man si at det ikke ble lagt vekt på likestillingstiltak under selve søknadsbehandlingen i SFI-prosessen, men når søknadene først ble innvilget, måtte senterne levere måltall for likestilling.

Panelene og utvalgene som vurderte søknadene hadde en klar overvekt av menn, og noen prioritering av søknader med en bestemt kjønnsbalanse var ikke aktuelt. Heller ikke næringspanelenes mandat fra Forskningsrådet om å ta med punktet om måltall og tiltak for likestilling, ble fulgt opp under selve søknadsbehandlingen. Kravet om måltall ble først fulgt opp etter at søknadsbehandlingen var ferdig.

La oss så se på hvordan status var for likestilling i de 14 SFI-ene ved rapporteringen i juni 2008, målt etter kjønnsbalanse i ulike stillingskategorier.

4.4 Kjønnsbalanse i SFI-ene per juni 2008

Sentrene for forskningsdrevet innovasjon må to ganger i året sende inn framdriftsrapport. Forskningsrådet kan be sentrene om spesiell rapportering på tema som ansees som særlig viktig å følge opp. Rekruttering var et slikt tema i rapporten som kom inn 1. juni 2008.

Spørsmålene som ble stilt sentrene var:

- Hva er status for rekruttering av stipendiater
- Har senteret iverksatt tiltak for å styrke rekruttering?
- Hvor står senteret i forhold til målsetting om rekruttering av kvinnelige stipendiater?

Alle sentrene rapporterte om rekruttering av doktorgradsstipendiater og postdoc-stipendiater, og kvinneandel blant disse.

La oss se på resultatene for sentrene samlet sett, og vurderer prosentandelene opp mot et gjennomsnitt av måltallene for rekruttering av kvinner som 11 av de 14 sentrene har oppgitt i sine prosjektbeskrivelser. Disse måltallene varierer fra 30 % til 50 %, og gjennomsnittet blir 38 %. (Tre sentre har ikke oppgitt et konkret måltall.)

Kvinneandel i rekrutteringsstillingene i SFI 2008			
Doktorgradsstipendiater	Postdoc-stipendiater	Gjennomsnittlig kvinneandel i sentrene	Sentrenes måltall
40 %	27 %	34 %	38 %

Tabell 13

Tabellen viser at kvinneandelen blant doktorgradsstipendiater er høy, mens den faller med 13 prosentpoeng når man kommer opp på postdoc-nivå. Dette viser at problemet med *the leaky pipeline* (jf 3.2.3) gjelder også innenfor den næringsrettede forskningen.

Den gjennomsnittlige kvinneandelen i rekrutteringsstillingene i sentrene er på 34 %, mens det gjennomsnittlige måltallet som sentrene oppgav, var på 38 %. SFI-sentrene er altså nær ved å oppfylle sine mål.

Dette blir påpekt i notatet *Oppfølging av likestilling for Sentre for forskningsdrevet innovasjon (SFI)* som SFI-koordinator Dag Kavlie utarbeidet i juni 2008 på bakgrunn av de enkelte sentrenes rapportering.

Kavlie slår fast at måltallene sentrene har oppgitt, som altså varierer mellom 30 og 50 % kvinner, er høye i forhold til kvinneandelen på masternivå i de aktuelle fagene.

I notatet heter det:

”De fagmiljøene som er innen typiske teknologifag har de laveste tallene. Selv der vil et måltall på 33 prosent ligge klart over det som er prosentandelen kvinner på masternivået.”

Kavlies analyse viser videre at ni av de 14 sentrene ligger bedre eller på linje med de mål som er satt. Kavlie mener det ser lyst ut når det gjelder kvinneandelen blant stipendiatene på Sentrene for forskningsdrevet innovasjon.

”Det er for eksempel oppsiktsvekkende av NORMAN, et senter innen produksjonsteknikk, har 100 prosent kvinner. Dette er tradisjonelt et fagmiljø med meget få kvinner.”

Tre sentre ligger ifølge Kavlie litt lavere enn målsetningen, mens to sentre ikke har rekruttert kvinner i det hele tatt.

Kavlie understreker at mange av sentrene er i en situasjon der det er vanskelig å rekruttere stipendiater generelt, på grunn av et attraktivt arbeidsmarked for nyutdannede masterkandidater. Dette gjelder særlig for de to sentrene som ikke har greid å rekruttere en eneste kvinne.

Hvordan står det så til på mellomledernivå blant SFI-ene?

En opptelling viser at den gjennomsnittlige andelen kvinner blant prosjektledere og seniorforskere i de 14 SFI-ene er på 16 %.

Ser vi rekrutteringsstillingene og seniorstillingene under ett, er den totale kvinneandel i vitenskapelige stillinger i SFI på 28 %.

I tabellform:

Kvinneandel i vitenskapelige stillinger SFI 2008			
Doktorgradsstipendiater	Postdoc-stipendiater	Seniorstillinger	Totalt vitenskapelige stillinger
40 %	27 %	16 %	28 %

Tabell 14

4.5 Fordeling på fag

Siden hele SFI-ordningen er rettet mot næringsrelevans og innovasjon, er sentrene ifølge Dag Kavlie naturlig teknologirettet. Men sentrene sorterer likevel under ulike temaer, jf de tre næringspanelene under søknadsbehandlingen. Som Kavlie påpekte ovenfor, har tematisk tilknytning noe å si for hvor stor kvinneandelen er.

Blant de 14 sentrene som fikk bevilgning og er i drift, ser fagfordelingen slik ut:

Bio-relaterte temaer og medisin	IKT, kunnskapsintensive tjenester og produktivitet	Material- og prosess teknologi, energi og petroleum, bygg- og miljøteknikk
4	3	7

Tabell 15

Det er altså en overvekt av sentre innenfor de tunge teknologirettede fagene. Ifølge Dag Kavlie viser det seg også i kvinneandelen. Det er færrest kvinner i disse sentrene.

”Vi ser at de fagene som har en samfunnsmessig appell, som medisin og bio-relaterte temaer, har mange flere kvinner. Det gjelder også SFI.”

Dag Kavlie forklarer den lave andelen kvinner blant ledere og mellomledere i SFI, med temaene sentrene sorterer innenfor.

Han hevder.

”Blant seniorenne innenfor disse fagene, er det en overvekt av menn. Det finnes få alternative kvinnelige ledere. Dette er en næringsrettet og dermed teknologitung ordning. Da blir det slik.”

4.6 Oppsummerende diskusjon

Likestilling har ikke vært et viktig tema i SFI-prosessen. I utlysningsteksten ble søkerne bedt om å oppgi måltall og tiltak for likestilling, men søknadene ble ikke vurdert i forhold til dette, til tross for at det lå i evalueringskomiteens mandat. Nesten ingen sentre hadde oppgitt måltall eller konkrete tiltak for likestilling i sine søknader.

De 14 som fikk innvilget sin søknad ble bedt om å revidere sin prosjektbeskrivelse med hensyn til blant annet måltall og tiltak for likestilling. De fleste sentrene har nå gjort det.

På bakgrunn av oppmerksomheten rundt lave kvinneandeler i Forskningsrådets toppsatsinger på den tiden SFI ble etablert, er det påfallende at Innovasjonsdivisjonen i søknadsbehandlingen nedsatte paneler med så markant skjev kjønns sammensetning. Det internasjonale vitenskapelige panelet bestod av ni menn og en kvinne, mens næringspanelene bestod av til sammen 13 menn og to kvinner.

Hvordan ser kjønnsbalansen i SFI-ene ut dersom vi sammenligner med SFF-ene?

Kvinneandel i vitenskapelige stillinger SFI og SFF				
	Doktorgrads- stipendiater	Postdoc- stipendiater	Professorer/ Seniorstillinger	Totalt vitenskapelige stillinger
SFI	40 %	27 %	16 %	28 %
SFF I	35 %	30 %	22 %	29 %
SFF II	53 %	44 %	23 %	38 %
SFF I + II	44 %	37 %	23 %	33 %

Tabell 16

Sammenlignet med alle SFF-ene samlet, kommer SFI dårligere ut i alle kategorier.

Forskjellene er særlig stor dersom man sammenligner med SFF II.

SFI har en kvinneandel som er 13 % lavere blant doktorgradsstipendiater, 17 % lavere blant postdoc-stipendiater og 7 % lavere blant seniorenene. Totalt er kvinneandelen 10 % lavere i de vitenskapelige stillingene i SFI enn i SFF.

Sammenholder vi SFI-tallene med SFF I, er kvinneandelen fem prosentpoeng høyere blant doktorgradsstipendiatene i SFI. Blant postdoc-stipendiatene er den tre prosentpoeng lavere i SFI enn i SFF. Totalt kommer de nesten likt ut.

At kvinneandelen i SFI er såpass mye lavere enn den er i SFF-sentrene som er utpekt samtidig, kan ha flere årsaker.

Dag Kavlie mener forklaringen ligger i forskjeller i rekrutteringsgrunnlaget til de to senterordningene: Det er generelt lav kvinneandel innenfor de fagområdene SFI-ordningen henvender seg til, mens SFF henvender seg til humaniora og samfunnsvitenskaplige fagområder i tillegg til de naturvitenskapelige fagene.

Kavlie har laget følgende tabeller som viser dette:

Fagprofil på sentre				
	Humaniora/samf.	Medisin	Naturvitenskap	Teknologi
SFF II	2	2	4	0
SFI	0	2	3	9

Tabell 17

Fagprofil for ferdige kandidater på universitetene i 2007 (Kilde: NSDs database)				
	Humaniora/samf.	Medisin	Naturvitenskap	Teknologi
Kvinneandel (%)	63	61	48	26

Tabell 18

Det er teknologifagene som har lavest kvinneandel. Og der er på dette feltet SFI har flest sentre, mens SFF II ikke har noen sentre innenfor dette feltet.

Dette kan forklare at SFF II gjør det bedre på likestilling enn SFI. Men det er heller ikke urimelig å tolke forskjellen som et resultat av at man i SFF II-prosessen fokuserte mer på likestilling og satte inn flere tiltak enn man gjorde i SFI-prosessen.

At SFI kommer bedre ut enn SFF I på doktorgradsnivå, til tross for "likestillingsulempen" som fagområdene SFI retter seg mot gir, kan tyde på at det ene likestillingsgrepet som ble tatt i SFI – fokus på rekruttering - har hatt en effekt.

Dag Kavlie understreker at:

"Skal man gjøre noen med likestilling innenfor disse områdene, er det på rekrutteringsnivå det må skje."

Kavlie mener at pålegget om å oppgi måltall og tiltak for likestilling i prosjektbeskrivelsen og varselet om at oppnåelsen av disse målene vil være et av suksesskriteriene når sentrene skal midtveisevalueres, har satt likestilling på dagsordenen og fått sentrene engasjert i spørsmålet.

Hvorvidt han har rett, vil midtveisevalueringen som settes i gang om to og et halvt år, vise. Slik status er nå, er det mye som tyder på at SFI-ene vil få de samme utfordringene som SFF-ene i forhold til å forhindre lekkasjer fra doktorgradsnivå over til postdoc-nivå og faste seniorstillinger.

5 Kjønn og kvalitet i forskning

I gjennomgangen av SFF, SFI og YFF-prosessene med hensyn til likestillingstiltak, var det et budskap som stadig kom til uttrykk i samtalene med de som var involvert i prosessen:

”Vi må huske på at dette først og fremst handler om vitenskapelig *kvalitet*, ikke om kjønn og likestilling”

I dette lå det at å fremme vitenskapelig *kvalitet* ble sett på som ordningenes egentlige mål, mens likestilling var noe som kom i annen rekke.

Dette reiser noen prinsipielle spørsmål angående hva vitenskapelig kvalitet er og skal være.

Er vitenskapelig kvalitet fullstendig frikoblet fra kjønn? Hva skjer da når man fra politisk hold *både* ønsker å satse på kvalitet *og* på likestilling i forskning? Hva *er* egentlig vitenskapelig kvalitet?

Objektiv størrelse?

Temaet ble tatt opp i intervjuene med de involverte aktørene i tildelingsprosessene. Noen ser på vitenskapelig kvalitet som en gitt og objektiv størrelse hvor skrevne og uskrevne, mer eller mindre universelle kriterier ligger til grunn, i motsetning ”strategiske hensyn” som faglig spredning, geografisk spredning og fordeling mellom kjønnene.

Koordinator for YFF-ordningen, Tone Vislie synes det er relativt uproblematisk å definere hva vitenskapelig kvalitet er:

”Forskningsrådet bruker et sett med fastsatte evalueringskriterier i søknadsbehandlingen. Det er internasjonal standard. I forskningens verden er det en objektiv størrelse, selv om det varierer litt fra fag til fag. Man ser på hypotesen, teori, mål, originalitet, antall publikasjoner i hvilke tidsskrifter osv.”

Vislie ønsker likevel en diskusjon om hva som bør ligge i begrepene kvalitet i forskning, vitenskapelig kvalitet og ”eksellens” velkommen.

Dag Kavlie, koordinator for SFI, definerer kvalitet på denne måten:

”Vitenskapelig kvalitet er basert på fagfelle vurdering. Det være seg vurdering av prosjekter som søker midler, eller artikler til tidsskrifter. Ren vitenskapelig kvalitet er det som fagfeller vurderer som bra og originalt.”

SFF-koordinator Gro Helgesen derimot mener det er komplisert å definere hva vitenskapelig kvalitet er:

”Det er et komplisert spørsmål. Å ha et forskningsmiljø av høy kvalitet handler om å greie å utføre original og nyskapende forskning som får gjennomslag internasjonalt. Man må både ha stor faglig innsikt og et sterkt lederskap som klarer å sette sammen et lag som jobber godt sammen. Alt dette hører inn under kvalitetsbegrepet. Det er en kobling av disse elementene som må til.”

Helgesen legger til at hun ser faglig kvalitet, avgjort gjennom fagekspertvurdering, som en selvfølge og et minimum, på SFF-nivå.

Knut Liestøl, som var leder for Divisjonsstyret for vitenskap, mener det er på tide å diskutere kvalitetsbegrepet. Informatikkprofessoren sier:

”Det har vært en motvilje mot å diskutere selve kvalitetsbegrepet. Noen har fordeler av at kvalitetsbegrepet er som det er. Og det er menn innenfor eksakte vitenskaper. Måten de forsker og skriver på, passer godt inn i dagens ideer om kvalitet. Det ligger usynlige kriterier til grunn for kvalitetsbegrepet, som ikke blir diskutert. Kvalitet i forskning blir oppfattet som objektivt, men det er jo ikke det. Det er valgte kriterier, og noen har valgt dem.”

Daværende nestleder og nåværende styreleder i divisjonsstyret for vitenskap, Kari Melby, synes også spørsmålet er komplisert.

”Systemet for vurdering av kvalitet i Forskningsrådet og andre instanser er basert på fagkomiteer og paneler som rangerer søkerne etter kvalitet. Men kvalitet er jo ikke udiskutabelt og entydig, og oftest er det flere svært gode søknader i toppen å velge mellom. Man kan jo for eksempel definere en gruppe utvilsomt kvalifiserte, og ikke rangere dem. Det ville gi et større rom for strategiske vurderinger, blant annet likestillingshensyn.”

Likestillingshensyn

Hvordan ser koordinatorene og styrelederne på forholdet mellom kvalitet og likestilling?

Tone Vislie mener det gir liten mening å bringe likestilling inn i en diskusjon om kvalitet, så lenge man med kvalitet mener vitenskapelig kvalitet, som er en objektiv størrelse som forholder seg til internasjonale standarder og vedtatte kriterier.

”Men det er viktig at det kommer flere kvinner inn i toppstillinger i forskningen, og i kvalitetsfremmende tiltak som f.eks. YFF, i den forstand at de vil tjene som forbilder for yngre, kvinnelige kandidater. Men det er altså vesentlig at kvinnene får disse stillingene på grunn av kompetanse og ikke på grunn av kjønn.”

Dag Kavlie ser det på denne måten:

”Skal man få en så god forskning som mulig, må man også kunne trekke veksler på kvinner og ikke la ressurser stå ubrukt. Det vil være dumt. Når det gjelder innholdet i forskningen, vet jeg ikke om det har så mye å si. Innenfor noen felt, som for eksempel IKT kan det bety noe. Der kan kvinner se andre problemstillinger enn menn, særlig i forhold til samfunnsperspektiv.”

Gro Helgesen, som er koordinator for den andre SFF-runden, og dermed den koordinatoren som har jobbet mest med å integrere likestillingshensyn i et kvalitetsfremmende tiltak, mener at kjønn og kvalitet kan ha sammenheng.

”Jeg tror ikke man kan utelukke kjønn fra kvalitetsbegrepet. Det er komplisert, og vi må diskutere hva det skal være, både i bredden og på toppen. Når en forskningsleder skal sette sammen et team – eller når en bedømmelseskomité skal vurdere et senters muligheter for å lykkes – skjer dette gjennom en helhetsvurdering. En god miks av mennesker gir ofte et godt lag, og da kan kjønn være viktig.”

Helgesen fortsetter:

”Etter min mening er det å ha fokus på likestilling det viktigste. Det å stadig bringe det til folks hoder, er det eneste som hjelper. Det tjener ingen å bevilge midler til et prosjekt som er svakere enn ønskelig, bare fordi det har en kvinnelig prosjektleder.”

Knut Liestøl mener det må hardere skyts enn holdningsendringer til for å oppnå likestilling på de høyeste nivåene og ved de mest prestisjefylte sentrene innenfor akademien, nemlig kvotering.

”Dette krever en diskusjon om eksellens, der vi tør å pille glansen av begrepet. Man er nødt til å velge hva det skal være. Kvalitet er ikke en gitt størrelse. Det er en myte. Jeg opplever det som et alvorlig kvalitetsproblem at så mange kvinner faller fra eller utelukkes på alle trinn på den akademiske karrierestigen. Et helt sentralt tiltak på kort sikt er kvotering og øremerking. Det skjer jo i dag innenfor mange dimensjoner, man kaller det bare ikke kvotering. Eksempelvis ønsker vi i dag flere realister i stipendiatstillinger, altså "kvoteres" (mannlige) realister foran klart bedre (kvinnelige) humanister.”

Mainstreaming

Debatten om kvalitetsbegrepet som etterlyses, er nødvendig dersom de forskningspolitiske ønskene om både å satse på kvalitet og på likestilling skal kunne oppfylles. I Norge har debatten så vidt begynt, mens den ute i Europa, og særlig innenfor EU-systemet, har vært på agendaen en stund.

I 1999 ble en prestisjetung rapport om likestilling i forskning lagt fram i EU med Europakommisjonen som avsender. Rapporten bar navnet *Science policies in the European Union. Promoting excellence through mainstreaming gender equality*, og var utarbeidet av en internasjonal ekspertgruppe innenfor forskning og kvinner, tilknyttet ETAN (European Technology Assessment Network). Rapporten fulgte opp vendingen som var i ferd med å skje i likestillingsarbeidet i akademien, nemlig at blikket skiftet fra å problematisere de kvinnelige forskerne til å se på forskningssystemet, jf den norske rapporten med samme innfalsvinkel, utgitt av Norges forskningsråd i 2002 (*Kvinner i forskning – fra kvotering til integrering*). ETAN-rapporten viser til at favoriseringen av menn i forskningssystemet går ut over forskningens kvalitet, at andre kriterier enn nivået på forskningen får betydning i bedømmelsene, og at gode kvinnelige forskere forsvinner ut av forskningssystemet. Rapporten plasserte spørsmålet om likestilling midt i den europeiske forskningsdebatten: Å jobbe for likestilling er ifølge rapporten synonymt med å jobbe for å fremme kvalitet i forskning.

Forskning på kvalitetsbegrepet

I 2004 kom en annen rapport ut, også den med Europakommisjonen som avsender. Forordet var undertegnet EUs daværende forskningskommisær, Phillipe Busquin. Rapporten *Gender and Excellence in the Making* er basert på en workshop i Firenze i 2003² og hadde ifølge Busquin som mål å stimulere til debatt ”on the problems of defining and measuring scientific excellence, considering in particular whether the achievements of women and men scientists

² Workshopen ble arrangert i samarbeid mellom the Women and Science Unit of the European Commission's Research DG, the Woman and Science Network of the European Commission's Joint Research Centre og The Robert Schuman Centre for Advanced Studies of the European University Institute. Den hadde tittelen Minimising Gender Bias in the Definition and Measurement of Scientific Excellence, og ble arrangert i Firenze 23.-24. oktober 2003.

are assessed on the same basis.” Rapporten inneholder bidrag fra 28 forskere fra en rekke land i Europa og dessuten USA. Norsk forskning er ikke representert.

Den første delen av rapporten oppsummerer selve seminaret (30 sider) og er innoem temaer som måling av kvalitet gjennom fagfelleuvmdering og bibliometri, den maskuline modellen for forskerliv, den sosiale dynamikken i publisering og sitering, utvelgelse av vitenskapelig komiteer og ulikheter mellom forskjellige vitenskapelige felt når det gjelder indirekte kjønnsmekanismer.

Den andre delen av rapporten består av artikler fra 17 forskere, basert på deres egen forskning. I artiklene blir en rekke temaer knyttet til kvalitet, kjønn og likestilling undersøkt: kjønn og måling av vitenskapelig virksomhet, maskuliniteter i forhold til vitenskapelig evaluering, forskningsrådenes muligheter til å drive kjønnsnøytral vitenskapelig bedømming, betydningen av kjønn i publiseringsprosessen, kjønns betydning i forskningsledelse osv.

Finsk kapasitet

En av artikkelforfatterne i rapporten er den finske sosiologen Liisa Husu. Hun er ansatt ved Universitetet i Helsinki og er en av få nordiske forskere innenfor temaet. Hun har skrevet doktorgrad om skjult kjønnsdiskriminering i Akademia (*Sexism, Support and Survival in Academia. Academic Women and Hidden Discrimination in Finland – 2001*) og har siden blant annet studert hvem som sitter med makt til å definere hva som er den beste forskningen – de såkalte portvokterne.

Husu har deltatt i en rekke europeiske forskningsprosjekt, ekspertgrupper og konferanser om temaet kjønn og vitenskapelig kvalitet. Nå er hun blant annet rapportør for en ny ekspertgruppe innenfor EU-systemet – *Expert Group on Gender and Excellence* – som fram mot 2009 skal studere hvordan utvelgelsesprosessene knyttet til forskningsfinansiering foregår i landene tilknyttet EUs forskingssamarbeid, fra et kjønnsperspektiv. Gruppen legger fram sin rapport våren 2009, og da vil vi blant annet få vite hvordan Norge ligger an på dette området i europeisk sammenheng.

Publikasjonen kan bestilles på
www.forskningsradet.no/publikasjoner

Norges forskningsråd

Stensberggata 26
Postboks 2700 St. Hanshaugen
N0-0131 Oslo

Telefon +47 22 03 70 00
Telefaks +47 22 03 70 01
post@forskningsradet.no
www.forskningsradet.no

Desember 2008
Opplag: 300
Trykk: 07 Gruppen AS
Design: 07 Gruppen AS

ISBN 978-82-12-02693-3 (trykk)
ISBN 978-82-12-02694-0 (pdf)